

Биыл атақты ақын, ғалым, қадірлі жерлесіміз Бүркіт Ысқақовтың туғанына 80 жыл толып отыр. Осыған байланысты "Орталық Қазақстан" газеті «Елім деп еңіреп туған ер еді» атты көлемді мақала жарияланды. Авторы - көрнекті ақын, зейнеткер ұстаз Махмет Темірұлы. Біз бүгін жергілікті оқырман қауым үшін осы мақаладан үзінді жариялап отырмыз.

Туған елінің азаттығын, тәуелсіздігін аңсап, жарғақ құлағы жастыққа тимеген ақын әрі ғалым Бүркіт Ысқақовтың туғанына биыл 80 жыл толып отыр. Мектепте оқып жүрген кездерінің өзінде-ақ көкейіне мықтап орнаған асыл арманы үшін кеңес өкіметінің абақтылары мен лагерлерінде болып, жан төзбес азап шекті. Торға түскен қырандай қанатын кең жая алмай бойға біткен дарынын толық ашып көрсете алмай бос-тандыққа шыққанмен де үнемі КГБ жөндеттерінің бақылауында болып, өз көзімен көрген өмір шындығын айқындап ашып жаза алмай қапаста тұншығып өтті.

Коммунистік партия басқарған өкімет қатал тәртіп орнатып, ел қамын жеген алаш азаматтарын жаппай қамауға алып, аяусыз азаптап, бүкіл халықты түршіктіріп отырса да, әділетсіз қоғамға қарсылық еш уақытта біржолата өшіп қалған емес. Дозақ азабын басынан өткізгендер мен ондай азап шеккенді көзімен көрген егде

сабағына құштарлана қатынасып, өзін өте құрметтейтінбіз.

Жауап беру кезегі Бүркітке келді. Оқытушы оған күлімдеп қарап отырды да: «Сен, шын ақын болсаң, осы картаға қарап тұрып кеп ойланбастан бір ауыз өлең шығарып жіберші» - деді. Сонда Бүркіт қомданған бүркітше ширға түсті де көп ойланбастан, саспастан мына өлең жолдарын айтып берді:

Уа, Азия, ұлысың,
Ұлылығың құрысын.
Құрысын демей не дейін,
Еуропаның құлысың.

Мұны тыңдап отырған оқытушы да, демімізді ішімізге тартып алып тапжылмай отырған біздер де оның ақындық алғырлығына өте риза болып, сүйсініп қалдық. Студенттердің риза болғандығы сондай тіпті ду етіп қол шапалақтап жіберді.

... Ақыры Бүркіт өзінің ой елегінен өткізіп, осы дұрыс болды-ау деп есептеп жүрген жаңа партияның атын біздерге сенімді түрде жария етті. «Жолдастар, - деді ол - біздің партиямыз «Елін сүйген ерлер парти-

Бұл мақалада Ермұхан Бекмахановтың «XIX ғасырдың 20-4С жылдарындағы Қазақстан» деген кітабы қатты сыналған.

Мақаланы оқып шыққанан кейін Шойынбаевтарға зығыр данымыз қайнап, Бекмахановқа сүйіспеншілігіміз өсе түсті.

Үш жүздің басын қосып, руға бөлініп, бытырап жүрген қазақтарды біріктіріп, қатерлі жауға қаймықпай қарсы шыққан Абылайдың аруағына қалай бас имессің?! Егер Абылайдай данышпан, айлакер, жаужүрек ұл тумағанда қазақтың жоңғар қалмақтарының табанында тапталып қалуы да мүмкін еді - дейміз маңайымыздағы жолдастарымызға. Олардың ішінде біздің бұл пікірімізді КГБ жөндеттеріне жедел жеткізген қара ниет сатқын адамдардың бар екенін кейін ғана білдік. 1951 жылы Бүркіт екеуіміз де қамауға алындық. Бес-алты ай бойы азапты тергеуді бастан өткіздік. Ақыры 1951 жылдың 14-15 маусымында Қазақ Республикасының Жоғарғы соты РСФСР қылмысты істер кодексінің 58-бабының 10-11-тармақтары бойынша Бүркіт Ысқақовты, Махмет Темірұлы / осы мақаланың авторы /, Айтбай Нарешевті 25 жылға соттап, қосымша 5 жыл адамдық құқымыздан айыру туралы үкім шығарды. Бізбен бірге Жекен Калиевті, Мұста-

ЕЛІМ ДЕП ЕҢІРЕП ТУҒАН ЕР ЕДІ

тартқан адамдар ғана болмаса, ештеңеден беті қайтпаған оқып жүрген кейбір жастар туған елінің азаттық алауын, тәуелсіз өз алдына дербес мемлекет болуын аңсап, өз қатарындағы жастардың ұлттық санасын оятуға ұмтылып келді.

Мектепте оқып жүрген саналы оқушылардан бастап, жоғарғы оқу орындарындағы студенттер қазақ халқына жасалып отырған зорлық пен қиянаттарды көздерімен көріп, әділетсіз қоғамға өздерінің наразылықтарын әр жерде, әр уақытта білдіріп отырған. Олар өшіп бара жатқан өз халқының тіліне, дініне, діліне, салт-санасына жаныашып, келешекте қазақ халқы өзінің ұлттық қалпын сақтай алмай құрып кетеді-ау деп қайғырып, азаттық алса екен-ау деп армандады. Енді осы абзал азаматтар туралы сөз қозғайық. Қаршадайынан халықтың қамын ойлап, туған елі менжерін жанындай сүйген Бүркіт Ысқақов сынды азамат өмірге өте сирек келер. Ол мектепте оқып жүрген кезінің өзінде-ақ Кеңес өкіметінің, коммунистік қоғамның әділетсіздігін, халыққа істеген қиянат, зұлымдығын зерделілігінің арқасында ерте аңғарып, оған жан-тәнімен наразы болды.

Жастайынан ой-санасы ерте оянып, дүниеге егде адамдар-

жасы» деп аталады. Осыотырған бәріміз бүгіннен бастап осы партияның мүшесіміз. Елдің қамын ойлайтын партия болса, халық ешуақытта күйзеліске ұшырамас еді» - деді ол шабыттана сөйлеп.

Сөйтіп, өзіміз бір жаңа саяси партия құрып алдық деп қуаныстық. Алдағы уақытта оның программасын да, уставын да қабылдамақпыз. Партияның басшысы етіп Бүркітті сайладық. Біздер студенттер мен оқушылар үгіт жүргізіп, пікірлестеріміздің санын көбейтпек болдық. Қазіргі қатарымыздағы партия мүшелері деп мыналарды есептедік: Бүркіт Ысқақов /көсемі/, Махмет Теміров /орынбасары/, Елеш Бимағанбетов, Дөкен Шалабеков, Аманжол Дүйсенбаев, Әшім Сүлейменов;

Жанайдар Әубәкіров - бұлар институтта оқып жүрген студенттер. Бұлардан басқа ауылда жүрген пікірлес достарымыз да партия мүшелері деп есептеледі. Олар: Рақыш Бұйрабеков, Кәмәли Рахметов, Қажыкент Тінтаев, Ақшоқар Мұқанов, Байдалы Боқаев, Ақаш Мұқанов, Балапан Сәкібаев, Орынбай Сауқанов, Сайдалы Кенжебаев/Мақуов кейінгі фамилиясы/, Дәулетбек Әкімбеков, Қыздарбек Әкімбековтер еді.

Институтта Бүркітпен жақсы

- Жаппар Әмірбеков болатын. Екеуі де жайнап өсіп келе жатқан жас ақындар. Өлеңдері сол кездегі «Қарағанды пролетариаты», «Қарағанды комсомолы» газеттерінде шығып тұрды. Бүркіттің әңгімесін естіп-тында-

хым Азанбаевты, Рамазан Нарешевті 10 жылға, Адырбек Аманқұловты 8 жылға соттады

... 1986 жылғы желтоқсан оқиғасы кезінде мерт болған азап шеккен қазақ жастарына жанымыз ашып, қатты күйзелдік. Екінші жағынан қазақтың, ұлттық намысы оянып, әлде ерлік, елдік рухы сақталған екен-ау деп сүйсіндік те.

Ақыры қолына іліккен халықтарды тырп еткізбей бұғаулап ұстап отырған Қызыл империя күйреді. Оның қысымында күңіреп жүрген халықтар азаттық алды. Қазақстанның үстінде аспан түстес тәуелсіздік туы желбіреді.

Азаттық аңсаған жастарды тәніп тұрған қауіп-қатер де тоқтата алмады. Алашордашыларды ұлы арманын жалғастыра Бүркіт бастаған «Елін сүйген ерлер партиясы»/ЕСЕП/ дүниеге келді. Кейіннен бұл жолдағылар да ауыр жазаға ұшыраса да олардың кеуделеріндегі азаттықты аңсаған асыл армандарын өшіріп жібере алмады.

Туған халқының азаттығын армандау кейінгі көптеген жастардың кеудесінде орын теуіп, жалғаса берді. Бұған мысал есебінде Мәскеуде оқып жүрген студенттердің «Жас тұлпар» ұйымын, Павлодардағы оқушылардың «Жас ұлан» ұйымын

атауға болады. Мұндай жастар ұйымы Қазақстанның әр жерінде бас көтерген. Бірақ олардың бәрін де қанат жайдырмай өз ұяларында талқандап отырған.

Сөйтіп, бұл егемендік жолында талай қан төгіліп, талай адамның жаны киналған,

түрлі сырларын білуге талпынып қолынан кітап, журнал, газет түсірмеген адам. - Бүркіт Ысқақов еді. Оның қатары біздер не асық ойнап, не доп қуып жүргенде ол бізге қосылмай не кітап оқып, не өлең жазып отыратын.

Ауылдың әңгімешіл қарттарымен жиі кездесіп, өмірдің өтіп кеткен құпия сырларын да білуге өте құштар болатын. Олардан жалықпай өлең-жыр, дастандар жазып алып отыратын.

Жүрген жерінде «ақын бала» атанып, мектептеде, ел арасында да көзге түсіп, қадірлі болды.

... 1940-1941 жылдарында бір топ оқушы Қарағандыдағы екі жылдық мұғалімдер институтына оқуға түстік. Олар ауылдағы әдебиет үйірмесінің мүшелері: Елеш Бимағанбетов, Бүркіт Ысқақов, Дәкен Шалабеков, Әшім Сүлейменов, Жанайдар Әубәкіров, Аманжол Дүйсенбаев, Махмет Теміровтер еді. Сөйтіп білім қуалап, дүниені кеңірек тануға құштарланған студенттік өмірдің ішіне кірдік те кеттік. Бүркіт мұнда келгеннен кейін тіпті жайнай түсті, бұрын оған таныс емес жат ортаның өзі оны құшақ жайып қарсы алғандай болды. Ол - жалындаған жас ақын. Оқытушылардың да, студенттердің де арасында абыройы аса берді.

Бірде тарих сабағы жүріп жатқан. Кезекпен карта алдында тұрып жауап беріп жатырмыз. Сабақ өткізіп отырған мұғалім Қабзәкір Байтасов еді. Ол өзінің лекциясын өте тарымлы етіп оқитын. Біз оның

ҒАН

оның пікірін қолдап шыға келетін. Тіпті "ЕСЕП" туралы естіген жастар оған тікелей сүйіспеншілік білдіріп отыратын. Біртіндеп тілектестеріміздің саны өсе берді. Олардың ішінен Бүркіттің ерекше атайтындары: Онайбек Құдышұлы, Орынбай Айтмағанбетовтер еді.

... Жастардың бұл тобы өз кезінде қатаң жазаланғанмен де әділетсіз қоғамға наразылық жастар арасында ешуақытта тоқтап қалған емес. Алпысыншы жылдардың бас кезінде қоғамға қарсы пікірі бар деп сезіктенген студенттерді кейбір қалаларда қамауға алып, жазалап отырған. Осы кезеңде Қарағандыда институтта оқып жүрген Кәрім Сауғабаев, Мақсым Омарбеков, Кәмел Жүнісов, Зейнолла Игілікөв сияқты студенттерді қамауға алып, бұларға да «ЕСЕП» деген ұлтшыл ұйым құрып Кеңес өкіметіне қарсы үгіт-насихат жүргізгендер деп айыптап, институттан шығарып, қатты қысым көрсетіп, тіпті Кәмел Жүнісов пен Зейнолла Игілікөвтерді соттап жіберген.

... 1950 жылдың желтоқсанында «Правда» газетінде Шойынбаев, Айдарова және Якуиндердің «Қазақстан тарихы мәселелерін маркстік-лениндік тұрғыдан баяндайық»

Еліміздің бұғаудан құтылып азаттық алуын ұзақ жылдар бойы бүкіл халқымыз сарғая күтіп, сағына армандаған.

Өзінің туған халқының азаттығын аңсап, қызылдардың қылышынан қан тамып тұрған кездің өзінде ешнәрседен сескенбей «Елін сүйген ерлер партиясын» құрған/Есеп/ Бүркіт Ысқақов еді. Оның негізгі арманы орындалды.

Бірақ қатыгез ажал оның көп ойларын, жазу жоспарларын орындатпай, 1991 жылдың 22 қаңтарында арамыздан алып кетті. Ол тірі жүргенде оның қаламынан талай тамаша туындылар шығатын еді. Күшті өкініштің бірі - оның дайын тұрған докторлық диссертациясын қорғай алмай кетуі болды.

Келешекте егеменді еліміз барлық қиыншылықтарды жеңіп шығып, дүниеге тарыдай шашырап кеткен барлық қандастарымызды Қазақстан атанған кен ордада басын қосса, халқымыздың саны өсе түссе, мемлекетіміз өнер-білімі, шаруашылығы, мәдениеті дамыған елге айналса, Бүркіттің өмір бойы аңсаған арманы толық орындалар еді.

Махмет ТЕМІРҰЛЫ,
ақын, ұстаз.